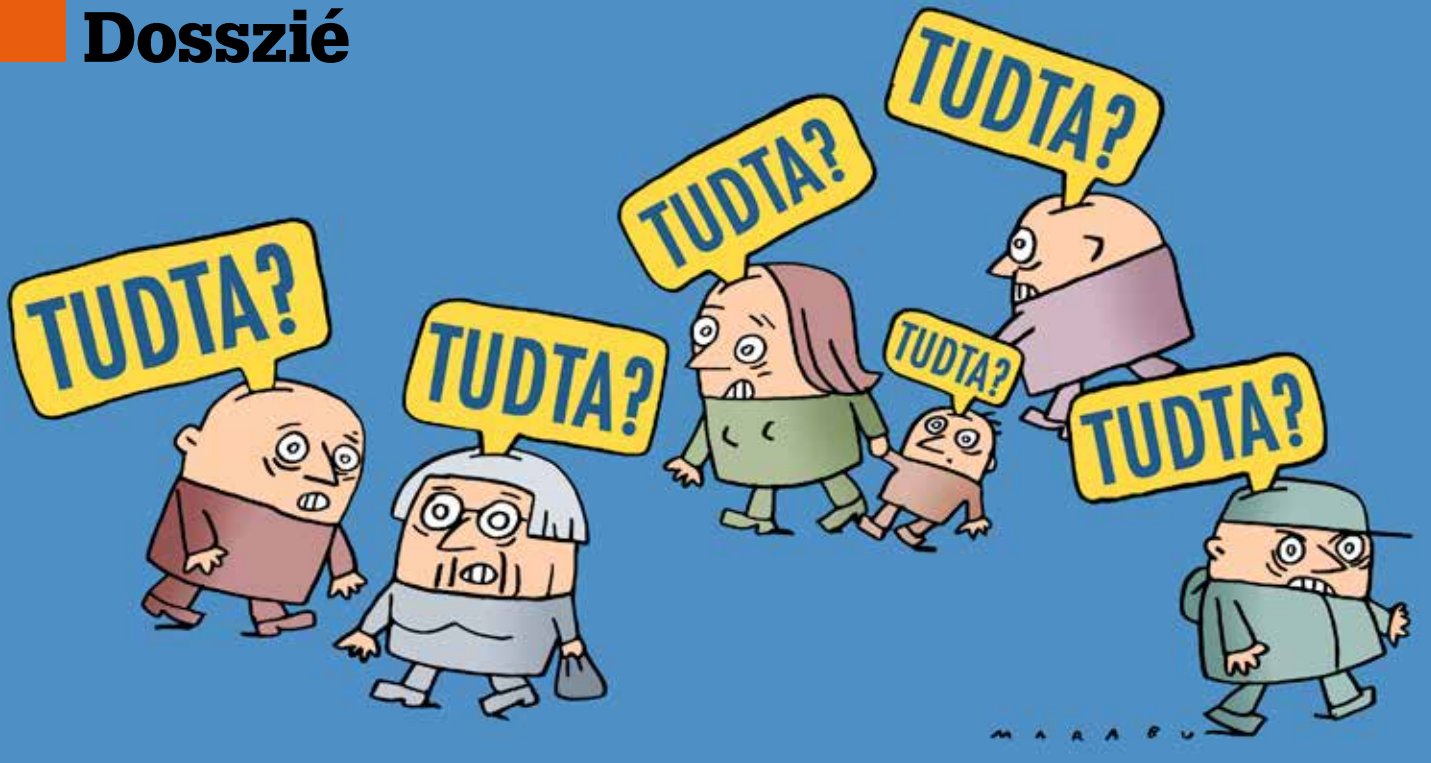

BEVÁNDORLÁS | DEREX | SZÉLSŐSÉGES ESZMÉK

Keleti extrémek

A magyarokat nagyfokú intolerancia jellemzi, és a menekültválság kapcsán tovább erősödő bevándorlóellenes érzületek minden eddigi mértéket meghaladnak – derül ki a Political Capital szélsőjobboldali eszmék iránti keresletet jelző indexének (DereX) elemzéséből.

Tíz európai országban szignifikánsan emelkedett azok aránya, akik egyetlen bevándorlónak sem engedélyeznék a letelepedést – ezt mutatta ki legszélsőségesebb társadalmi attitűdöket mérő DereX-szám. Az ennek alapját képező European Social Survey (ESS) nemzetközi közvélemény-kutatásban 20 európai

ország vett részt 2015-ben. Mivel az adatfelvétel idején az államok többségében már érzékelhetőek voltak a menekültválság hatásai, nem meglepő, hogy elsősorban a DereX előítéletességet és jóléti sovinizmust mérő alindexe jelez látványos változást. A szélsőségesen kirekesztő álláspontot képviselők aránya legnagyobb mértékben

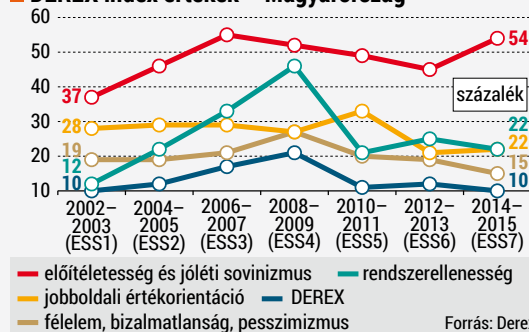
három „visegrádi” országban nőtt (a negyedik, Szlovákia nem vett részt az ESS legutóbbi felmérésében, és a menekülthullámnak leginkább kitett Görögországból és Olaszországból sem állnak rendelkezésre adatok). Magyarországon 45-ről 54, Csehországban 32-ről 39, Lengyelországban 18-ról 25 százalékra emelkedett ez a mérőszám.

A DereX

A szélsőjobboldali eszmék iránti keresletet mérő index (Demand for Right-Wing Extremism Index, DereX) százalékos mérőszám: azoknak a válaszadóknak az arányát mutatja, akik – mert a négy alindexből legalább három feltételeinek megfelelnek – egy adott társadalomban pszichológiailag (attitűdjeik és értékeik mintázatát tekintve) fogékonyak

lehetnek a tekintélyelvű, ultranacionalista, rendszerellenes ideológiákra és a belőlük levezethető politikai cselekvésekre. Az index a European Social Survey (ESS) nemzetközi közvélemény-kutatás két évente frissülő adatbázisára épül, így összehasonlíthatók az európai országok abból a szempontból, hogy mekkora az attitűd szélsőségesek aránya. Az indexet a Political Capital elemzői dolgozták ki 2009-ben.

DEREX index értékek – Magyarország

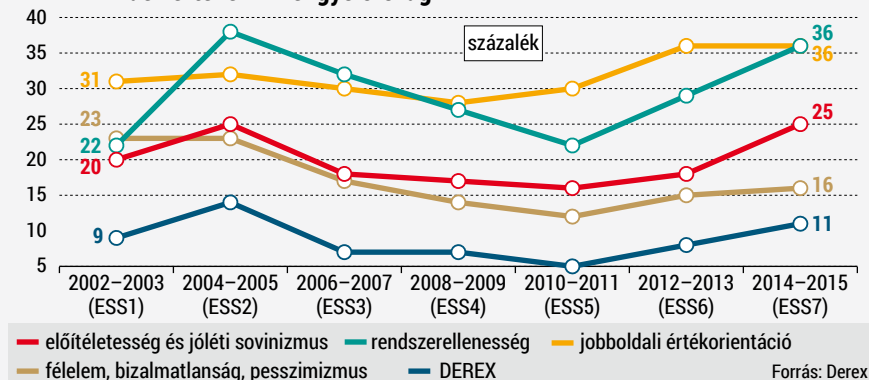

Lengyel rendszerellenesség

Közvetlenül alig érintette a menekültválság Lengyelországot az adatfelvétel idején, de ugyanabban a fél évben folyamatos emelkedett a regisztrált menedékkérők száma az Európai Unióban – áprilisban 64 ezer volt, szeptemberben már 171 ezer. S bár a Lengyelországban akkor regisztráltak száma

ennek csupán a századrésze volt, a menekültkérdés fontos témává vált. A Derez lengyelországi eredményeire legalább ekkora hatással lehetett az, hogy már tartott az októberi parlamenti választás kampánya, végül az addig kormányzó jobbközép Polgári Platform (PO) nagy vereséget szenvedett,

DEREX index értékek – Lengyelország

és a jobboldali Jog és Igazságosság (PiS) győzött.

A fenti két folyamat jól visszatükröződik a Derez alindexeinek változásán is. A szélsőségesen előítéletesek aránya a két évvel korábbi 18 százalékról 25 százalékra nőtt, köszönhetően a bevándorlókkal szemben tapasztalt erőteljesebb elutasításnak. A rendszerellenesség 29-ről 36 százalékra erősödött. Ezt egyaránt okozta a belföldi politikai intézményrendszer (a parlament, a politikusok, a kormány) és a nemzetközi szervezetek (az Európai Parlament és az ENSZ) iránti extrém bizalmatlanság térnyerése. A jobboldali értékorientáció maradt a két évvel korábban mért – egyébként a korábbi évekhez képest legmagasabb – 36 százalékos szinten. Az emberek közötti szélsőséges bizalmatlanságot és a pesszimizmust mérő mutató pedig 16 százalékon megállt. Összességében Lengyelországban az attitűdszélsőségesek aránya 11 százalékos, azaz folytatódott a 2010-2013 között megfigyelt emelkedő trend, és ezzel a lengyelországi érték már meghaladja a magyarországit.

A háttérben mindenütt a bevándorlással kapcsolatos elutasító vélemények erősödése áll, miközben a melegekkel szembeni ellenérzések a legtöbb vizsgált országban mérséklődtek. A kutatásban részt vett országok között az extrém bevándorlás-ellenesek súlya Magyarországon (54), Litvániában (43), Észtországban (41), Csehországban (39) és Portugáliában (31) haladja meg a harminc százalékot.

Az intézmények iránti szélsőséges bizalmatlanságot jelző rendszerellenesség-alindex ugyancsak változékonyak mondható. A friss adatok az országok háromnegyedében legalább két százalékponttal eltérnek a megelőző mérés eredményétől. Tíz esetben erősödés tapasztalható, azaz nőtt a politikai intézményrendszer iránti bizal-

matlanság és elégedetlenség. Öt esetben ezzel ellenkező folyamatokat figyeltünk meg. A rendszerellenesség kiugróan emelkedett Lengyelországban (29-ről 36 százalékra), az Egyesült Királyságban (14-ről 20-ra) és Ausztriában (14-ről 19 százalékra). Jelentős mérséklődés figyelhető meg Csehországban (31-ről 20-ra) és Spanyolországban (33-ról 28-ra). Az extrém módon bizalmatlanok és elégedetlenek aránya Portugáliában, Szlovéniában és Lengyelországban volt a legmagasabb.

Alapvetően két tényező gyakorol komoly hatást a rendszerellenességre. Egyrészt az, ha az adatfelvétel nem sokkal a választások előtt történik, mert olyankor többnyire felerősödik a kormány- és rend-

jól látható a menekültválság és a rá épülő kormányzati kampányok hatása

szerkritikus társadalmi vélekedés; míg ha utána, az általában megnyugvást, a szélsőséges nézetek visszaszorulását jelzi. Külső tényezőként az Európai Unió (EU) megítélésének dinamikája is befolyásolja az alindexet. Mivel a menekültválság kezelése kapcsán jellemzően csökkent a bizalom a tagállami kormányok egy része által bűnbakká tett EU iránt, ez a folyamat is közrejátszott a rendszerellenesség most megfigyelt erősödésében. Tizenhét országban nőtt ugyanis az Európai Parlamentben (EP) egyáltalán nem bízók aránya, és mindössze négy esetben csökkent. Érdekes, hogy utóbbiak közül éppen Magyarországon volt a legnagyobb mértékű a mérséklődés (14 százalékról 10 százalékra). Azaz az adatfelvétel idején az idegenellenesség itthoni erősödése még nem vont magával az EU-ellenességét.

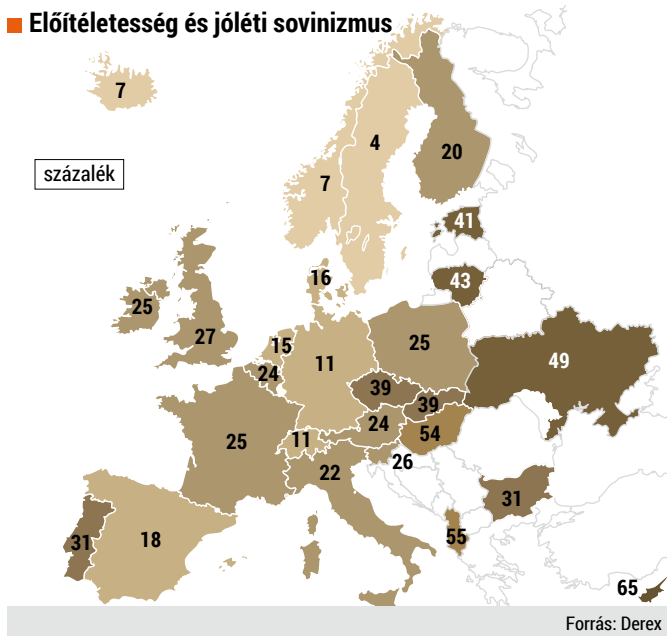
Az EP iránti bizalom jobban erodálódott, mint a nemzeti parlamentekbe vetett hit. Tizenkét országban nagyobb mértékben nőtt az EP iránti rendkívül erős szkepticizmus, mint a nemzeti parlamenttel szembeni. Olyan ország pedig nem volt, ahol a helyi törvényhozásba helyezett bizalom nagyobb mértékben kopott volna meg, mint az EP iránti. Mészse nem ilyen egyöntetű azonban a kép, ha a változás mértékén túl arra vagyunk kíváncsiak, melyik intézménnyel szembeni szkepszis

A top öt ország ahol az indexek a legmagasabb százalékos értékeket mutatták a legutóbbi felmérésben részt vett 20 európai ország rangsorában*

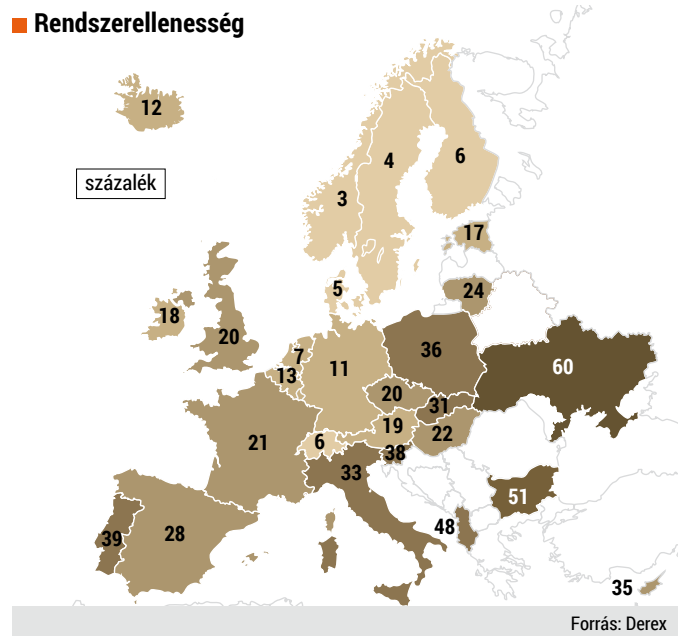
Előítéletesség és jóléti sovinizmus	Rendszerellenesség	Jobboldali értékorientáció	Félelem, bizalmatlanság, pesszimizmus	Derez
Magyarország 54	Portugália 39	Lengyelország 36	Portugália 20	Portugália 13
Litvánia 43	Szlovénia 38	Szlovénia 24	Lengyelország 16	Lengyelország 11
Észtország 41	Lengyelország 36	Spanyolország 24	Magyarország 15	Szlovénia 10
Csehország 39	Spanyolország 28	Portugália 23	Litvánia 13	Magyarország 10
Portugália 31	Litvánia 24	Magyarország 22	Szlovénia 13	Franciaország 8

*Ausztria, Belgium, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Németország, Norvégia, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovénia.

Előítéletesség és jóléti sovinizmus

Rendszerellenesség

az erősebb. A vizsgált országok egyik csoportjában lényegesen erősebb a bizalmatlanság az EP iránt. Ezek Ausztria, az Egyesült Királyság és Németország. Más országokban ugyanakkor ennek épp az ellenkezője figyelhető meg. Litvániában, Lengyelországban, Szlovéniában és Magyarországon a nemzeti parlamentek megítélése lényegesen gyengébb, mint az uniós parlamenté.

Míg az előítéletesség (elsősorban a bevándorlóellenesség) és a rend-

szerellenesség a legtöbb európai országban emelkedett, a jobboldali értékorientáció, illetve a félelem-bizalmatlanság–pesszimizmus alindexe inkább mérséklődött. Ezek az ellentétes hatások okozzák a Derez fő mutatójának, azaz a leg-szélsőségesebb nézeteket vallók arányának viszonylagos stabilitását az egyes országokban. A húszból tizenhárom országban legfeljebb egy százalékpontos eltérést láthatunk a legutóbbi hullámhoz képest. Három országban emelkedett leg-

nőtt a politikai intézményrendszer iránti bizalmatlanság és elégedetlenség

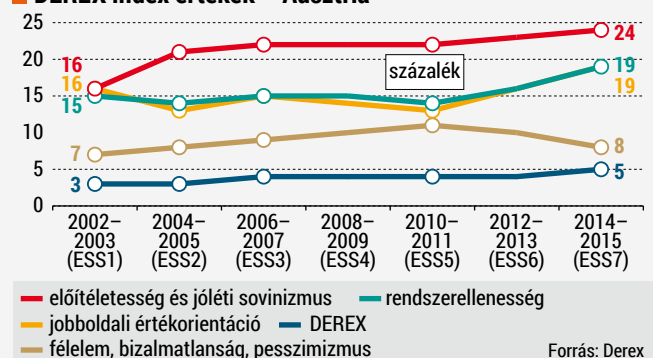
alább két százalékponttal az attitűdszélsőségesek részaránya a társadalomban. Ezek Lengyelország (8-ról 11-re), ahol elsősorban az előítéletesség és a rendszerellenesség növekedett; Szlovénia (7-ről 10-re), ott a rendszerellenesség mutat erősödést, továbbá Litvánia (5-ről 7-re), ahol pedig az előítéletesség és a jobboldali értékorientáció fokozódott. Három másik országban ugyanakkor csökkent a Derez: Magyarországon (12-ről 10-re), Csehországban (8-ról 6-ra)

Osztrák bizalmatlanság

Ausztriában a komolyabb menekülthullám előtt, 2014 októbere és 2015 májusa között zajlott az adatfelvétel. A bevándorlással kapcsolatos attitűdök kissé emelkedtek, az előítéletesség és jóléti sovinizmus alindexének értéke 24 százalékos, ez 2 százalékponttal haladja meg a négy évvel korábbi értéket. A rendszerellenesség ugyanakkor jelentősen megugrott Ausztriában. Minden ötödik megkérdezett (19 százalék) szélsőségesen bizalmatlan volt a politikai intézményrendszer iránt, ezen

belül pedig 18-ról 26 százalékra emelkedett az Európai Parlamentben egyáltalán nem bízók aránya. Hasonló emelkedést mutat a jobboldali értékorientáció alindexe, aminek fő mozgatórugója a fenyegetésekkel szembeni védelemnek, a biztonságérzetnek a korábbiakhoz képest lényegesen erőteljesebben megjelenő igénye volt. Ez a folyamat jól jelezte a növekvő társadalmi fogékonyságot, amit aztán a szélsőjobboldali FPÖ sikeresen tudott voksokra váltani az államfő-választási kampány során. A bizal-

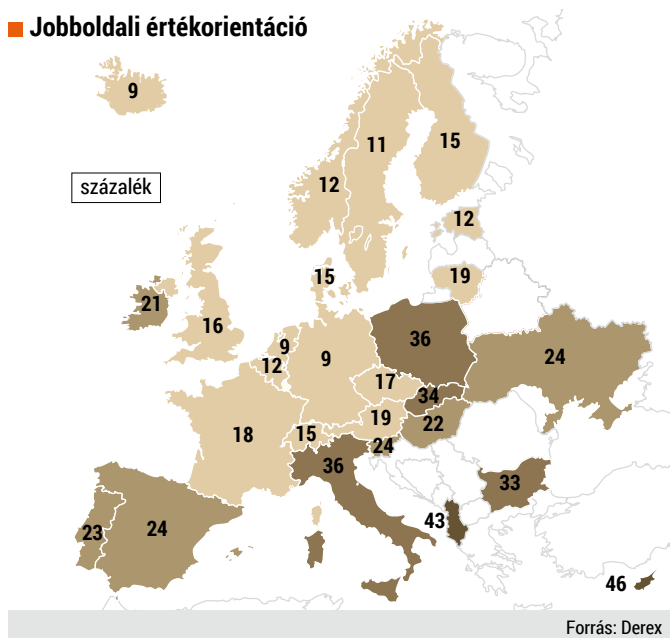
DEREX index értékek – Ausztria

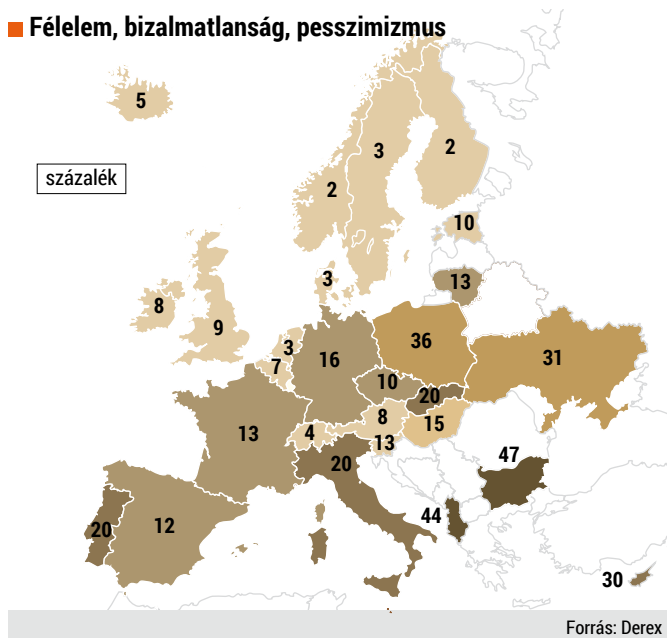
matlanság és a pesszimizmus ugyanakkor kissé csökkent az osztrák társadalomban. Összességében a legfrissebb

adatok alapján az attitűdszélsőségesek aránya 5 százalék Ausztriában, ami az utóbbi 12 év legmagasabb értéke.

■ Jobboldali értékorientáció

■ Félelem, bizalmatlanság, pesszimizmus

és Írországban (7-ről 5-re). A most vizsgált húsz ország közül négyben éri el a magasnak mondható tíz százalékos az attitűdradikálisok aránya: Portugáliában, Lengyelországban, Szlovéniában és Magyarországon.

Itthon különösen jól látható a menekültválság és a rá épülő kormányzati kampányok hatása. Hiszen az utóbbi hat évben megfigyelt mérésclődés után ismét csúcsra emelkedett a már említett előítéletesség és jóléti sovinizmus alindexe. Ennek

hátterében kizárólag a bevándorlással kapcsolatos szélsőséges attitűdök erősödése áll, hiszen a homofóbia mértéke – ami szintén szerepel az alindexben – Magyarországon is csökkent. A megkérdezettek 45 százaléka az Európán kívüli szegényebb országokban élő emberek közül senkinek sem engedné meg, hogy Magyarországra jöjjen élni, ami 10 százalékpontos növekedés a 2012–2013-as értékhez képest. A súlyos bevándorlás-ellenességet a pártpreferenciák alig befolyásol-

a menekült-ellenes kampányok nagy politikai hasznot hoztak a Fidesz számára

ják, a Jobbik szavazótáborából a szempontból némileg kiemelkedik ugyan, de a bevándorlók szélsőséges elutasítása a baloldali ellenzéki pártok szimpatizánsai körében is 50 százalék feletti.

A rendszerváltás óta szisztematikusan végzett vizsgálatok egyik fő tanulsága, hogy a magyarokat nagyfokú intolerancia jellemzi, és a menekültválság kapcsán tovább erősödő és a kormánypolitika szintjére emelt bevándorlásellenes érzületek, úgy tűnik, minden eddigi mértéket meghaladnak. Ezt támasztja alá a TÁRKI kutatása is, amely szerint 2016-ra korábban sohasem mért magasságot ért el az idegenellenesség Magyarországon. Ez összefügg a társadalmi fenyegetettségérzés magas szintjével is, hiszen általában azokkal a csoportokkal szemben intoleránsak a magyarok, amelyeket fenyegetőnek is tartanak. A fenyegetettségérzés növelésében pedig a politika, főként a kormány felelőssége óriási. Nem kétséges, hogy a 2015 eleje óta tartó sorozatos menekültellenes kampányok nagy politikai hasznot hoztak a Fidesz számára, és ez a nyereség a közelgő népszavazás kapcsán tovább növekedhet. Az ennek érdekében felkeltett idegenellenes hisztéria társadalmi kára azonban megbecsülhetetlen.

■ JUHÁSZ ATTILA – MOLNÁR CSABA

■ A DEREK és az alindexek értékei a fő pártválasztói csoportokban

